

Environmentálne orientovaná publikačná činnosť DAPHNE – Inštitútu aplikovanej ekológie

Janák, M., ŠeffEROVÁ StanOVÁ, V., Chrenková, M.: Environmentally Oriented Publications of DAPHNE – Institute of Applied Ecology. *Životné prostredie*, 2017, 51, 2, p. 97 – 100.

During more than 20-years of its existence, DAPHNE – Institute of Applied Ecology, has prepared or participated in preparation of approximately 100 different publications including scientific publications, specialized publications for nature conservation, monographs, handbooks, brochures, leaflets and maps; and not least, puzzles and colouring books for aspiring ecologists. The target groups include politicians, nature conservation professionals, farmers, foresters, tourists, nature visitors, teachers and students. The most important scientific publications include catalogues of habitat types, guidelines on habitat management, and results of habitat and species inventories, research and monitoring and different employed methodologies. In addition, many publications prepared by DAPHNE are aimed at education and training in ecology and environmental science. For example, handbooks for teachers cover a wide range of different topics, habitats and geographical regions, including: – forests, grasslands, wetlands, peatlands, biodiversity, ecological connectivity and the Carpathians. Finally, in 2014 DAPHNE had its first book of fantasy stories published – and this will provide great support for its ongoing educational programme.

Key words: DAPHNE, publication, environment, education, nature conservation, habitat, handbook

DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie je mimovládna nezisková organizácia zameraná na ochranu prírody, ktorá vznikla v roku 1993. Počas svojej vyše 20-ročnej existencie sa vyprofilovala na organizáciu s expertíznou činnosťou v oblasti ochrany a obnovy nelesných ekosystémov, manažmentového plánovania ochrany prírody, environmentálnej výchovy, zvyšovania povedomia verejnosti a ovplyvňovania environmentálnej politiky, a to na lokálnej, národnej aj medzinárodnej úrovni.

Príprava a vydávanie publikácií rôzneho charakteru a zamerania bola od počiatkov jednou z významných aktivít DAPHNE a nástrojov na šírenie, resp. sprostredkovanie informácií v oblastiach, ktorým sa organizácia venuje. Za dve dekády svojej existencie má DAPHNE na konte približne stovku rôznych publikácií pripravených samostatne alebo v spoluautorstve, vydaných pod hlavičkou DAPHNE alebo inými vydavateľmi. Okrem odborných publikácií o ochrane prírody, monografií a príručiek to boli a sú rôzne brožúry, letáky, mapy, skladačky, ale aj pomôcky a hračky, ako napr. puzzle, pexesá, maľovanky a pod. s tematikou prírody a životného prostredia. Ich adresáti a užívatelia sú rôzni – od politikov, poľnohospodárov, lesníkov, pracovníkov ochrany prírody, turistov, návštevníkov chránených území, učiteľov, po školákov, ale aj širokú verejnosť. Viaceré publikácie sú voľne dostupné na stiahnutie na stránke www.daphne.sk/content/publikacie-na-stiahnutie.

Odborné publikácie ochrany prírody

Katalóg biotopov Slovenska

Jedna z najvýznamnejších publikácií, široko využívaná ako príručka na identifikáciu a mapovanie bio-

topov Slovenska počas posledných 15 rokov, najmä pri návrhu sústavy území európskeho významu Natura 2000, príprave programov starostlivosti o chránené územia a pod. (Stanová, Valachovič, eds., 2002). Na 225 stranách sú predstavené jednotlivé typy biotopov vyskytujúce sa na území Slovenska, rozdelené do 13 skupín. Opisy biotopov obsahujú stručnú, ale výstižnú charakteristiku z hľadiska fytoecológie, štruktúry a ekológie, druhového zloženia a rozšírenia na území Slovenska. Publikácia obsahuje tiež metódu mapovania, vzor mapovacieho formulára a prevodové tabuľky typov biotopov na mapovacie jednotky iných klasifikačných systémov (na fytoecologické jednotky, jednotky lesníckej typológie, typy biotopov podľa smernice 92/43/EHS).

Európsky významné biotopy na Slovensku

Farebná publikácia určená všetkým záujemcom o ochranu prírody približuje 66 biotopov európskeho významu, ktoré sa vyskytujú na území Slovenska, z čoho 23 je prioritných z hľadiska Európskeho spoločenstva (Viceniková, Polák, eds., 2003). Opis biotopov sprevádzajú ilustračné fotografie, informácia o ohrozenosti biotopu, výber typických druhov a mapa s výskytom biotopu na Slovensku.

Manažmentové modely pre údržbu, ochranu a obnovu mokraďových biotopov

Publikáciu pripravili v spolupráci odborníci z DAPHNE – Inštitútu aplikovanej ekológie a Botanického ústavu SAV (ŠeffEROVÁ StanOVÁ, ed., 2015). Ide o ucelenú informáciu o jednotlivých typoch mokraďových

biotopov vyskytujúcich sa na Slovensku, o ich ekológii, rozšírení, trendoch, ohrozeniach a odporúčaných spôsoboch aktívneho, resp. obnovného manažmentu. Navrhované postupy na údržbu (manažment) a obnovu biotopov vychádzajú z aktuálnych vedeckých poznatkov zo Slovenska a Európy a okrem najvhodnejšieho režimu obhospodarovania z hľadiska zachovania cieľového biotopu sumarizujú tiež nároky špecifických druhov flóry a fauny, ktoré sú na biotopy viazané.

Výsledky výskumov a monitoringu

Grasslands of Slovakia

Publikácia predstavuje prehľadné výsledky inventarizácie lúk a pasienkov na Slovensku, ktorá prebiehala v rokoch 1998 – 2002 a priniesla významné podklady na návrh chránených území Natura 2000, agroenvironmentálnych schém a platieb, monitoringu biotopov európskeho významu na Slovensku atď. (Šeffler et al., 2002). Okrem výsledkov inventarizácie, ktoré sú prezentované pre jednotlivé mapovacie jednotky (typy biotopov lúk a pasienkov) v textovej a mapovej podobe, obsahuje podrobný opis metodiky mapovania, mapovacích jednotiek, metodiky spracovania a hodnotenia dát a opisu jednotlivých identifikovaných typov biotopov.

Rašeliniská Slovenska

Kniha reprezentuje prehľad poznatkov o ochrane a stave biodiverzity rašelinísk na Slovensku pred začatím celoplošnej inventarizácie v rokoch 2001 – 2008 (Stanová, ed., 2000). Delí sa do troch častí: úvod podáva prehľad o rozšírení rašelinísk na Slovensku a o metodických a teoretických aspektoch výskumu rašelinísk. Hlavnú časť tvorí prehľad výskytu a opisu typov rašelinísk v rôznych geografických regiónoch krajiny. Zhrnutie obsahuje vysvetľujúci slovník rašelinísk a predstavuje počiatočnú databázu slovenských rašelinísk vytvorenú z prehľadu pripraveného rôznymi špecialistami a pracovníkmi ochrany prírody.

Natura 2000 na Slovensku – Metodika identifikácie území

Príprava návrhu sústavy území európskeho významu Natura 2000 pre typy biotopov a druhy rastlín a živočíchov chránených smernicou Európskeho parlamentu a Rady č. 92/43/EHS si vyžiadali sústredenie a spracovanie veľkého množstva údajov o výskyte cieľových druhov a biotopov. Keďže územia majú byť vyberané striktnie iba podľa vedeckých kritérií a návrhy sú prísne posudzované zo strany Európskej komisie z hľadiska ich dostatočnosti na zabezpečenie adekvátnej ochrany, prišli slovenskí odborníci s unikátnym postupom výberu území európskeho významu na Slovensku (Šeffler, Lasák, eds., 2004). Publikácia podrobne opisuje tento metodický prístup podľa jednotlivých etáp a predstavuje tiež tzv. vedecký návrh potenciálnych území, ktoré sa na základe stanovených kritérií klasifikovali do sústavy Natura 2000. V mapových podkladoch sú zobrazené územia, ktoré sa z vedeckého návrhu dostali do oficiálneho i tie ktoré sa do návrhu zaslaného Slovenskom Európskej komisii nedostali.

Monitoring rastlín a biotopov európskeho významu v Slovenskej republike

Monitoring živočíchov európskeho významu v Slovenskej republike

Dvojica publikácií približuje odbornej, ale aj širokej verejnosti výsledky monitoringu druhov a biotopov európskeho významu, ktorý sa realizoval v rokoch 2013 – 2015 na Slovensku (Šefflerová Stanová, Galvánková, Rizman, eds., 2015; Janák, Černecký, Saxa, eds., 2015). Pre každý druh a biotop sa uvádza jeho stručná charakteristika, fotografia, informácia o trvalých monitorovacích lokalitách a plochách, metóda monitoringu a mapa stavu druhu na trvalých monitorovacích lokalitách. Graficky sú znázornené výsledky monitoringu z hľadiska kvality populácie, kvality a vyhliadok biotopu, ako aj syntetické hodno-

tenie stavu druhu/biotopu. Tieto informácie dopĺňajú aj najčastejšie zaznamenané negatívne vplyvy a ohrozenia, hodnotenie experta a poznámky k výsledkom monitoringu.

Aluviálne lúky rieky Moravy – význam, obnova a manažment

Publikácia sumarizuje výsledky inventarizácií a výskumov realizovaných v tomto medzinárodne významnom území od pádu železnej opony po sprístupnení územia verejnosti a začiatku snáh o jeho ochranu (Šefffer, Stanová, eds., 1999). Okrem výsledkov biologických – vegetačných a zoológických – výskumov kniha obsahuje informácie o hydrologických pomeroch a význame územia, historickom vývoji nivy, vplyve záplav a obhospodarovania (manažmentu) na štruktúru lúčnych spoločenstiev až po metódy veľkoplošnej obnovy lúk poškodených rozoraním a ekonomické hodnotenie prínosov ochrany a obnovy aluviálnych lúk.

Biodiverzita Abrodu – stav, zmeny a obnova

Publikácia v 26 kapitolách prezentuje výsledky floristického a faunistického výskumu a približuje stav biodiverzity so zameraním na flóru, vegetáciu a vybrané indikačné skupiny živočíchov (Stanová, Viceníková, eds., 2003). Výsledky výskumu potvrdili významnosť Národnej prírodnej rezervácie Abrod z hľadiska biodiverzity. Dokladá ju aj fakt, že pre mnohé druhy je doteraz jedinou známou lokalitou ich výskytu na Slovensku.

Calcareous Mires of Slovakia – Landscape Setting, Management and Restoration Prospects

Publikácia vznikla na základe dlhodobej spolupráce medzi DAPHNE – Inštitútom aplikovanej ekológie a Univerzitou v Groningene (Holandsko), ktorá sa špecializuje na ekohydrologický výskum slatiných rašelinísk (Grootjans, Šeffferová Stanová, Jansen, eds., 2012). Je veľmi hodnotným príspevkom k lepšiemu poznaniu hodnôt a funkcií vápnných

slatín, týchto nesmierne krehkých a vzácných ekosystémov, ktoré sa na Slovensku nachádzajú takmer výlučne v Západných Karpatoch. Sú to jedinečné prírodné archívy vhodné pre štúdium ich minulého vývoja a histórie. Na základe výskumu na niektorých chránených a takmer nedotknutých miestach sa medzinárodný tím vedcov snažil rozplieť hydrologické a geochemické procesy, vývoj vápnných slatín a identifikovať nebezpečenstvo zásahov človeka v krajine. Interdisciplinárny prístup použitý v týchto štúdiách zahŕňa historický vývoj, ekológiu, geológiu a hydrologiu. Veríme, že bude veľkou inšpiráciou pre kolegov v iných krajinách študovať a pochopiť hydrologické systémy vrátane ohrozených typov mokradí a navrhnúť účinné nápravné opatrenia. Prostredníctvom tejto publikácie chceme prispieť k uchovaniu rašelinísk a k ich účinnejšej ochrane.

Metodické materiály pre pedagógov a žiakov

DAPHNE publikovalo sériu príručiek pre učiteľov a žiakov, ktoré zaujímavým spôsobom približujú rôzne ekosystémy a témy ochrany prírody širokej verejnosti, napr. *Svet mokradí*, *Svet rašelinísk*, *Svet lúk a pasienkov*, *Svet lesov*, *Svet Karpát*. Každá príručka obsahuje súhrn teoretických poznatkov, návrhy na praktické aktivity s deťmi a pracovné listy. Pre materské školy je určená *Praktická ekovýchova pre materské školy*. Oblasť ochrany vôd pokrývajú publikácie *Vodný svet v obrázkoch* (pre materské školy), *Ponorme sa do vodných tajomstiev* (pre prvý stupeň základných škôl), *Vodný svet pod lupou* (pre druhý stupeň základných škôl) a *Na každej kvapke záleží* (pre stredné školy). Sériu materiálov pre školy a verejnosť dopĺňajú tiež určovací kruhy na určovanie drevín, rastlín, bezstavovcov atď., letáky o chránených územiach, mapy a pod. Medzi najnovšie prírastky patria *Svet slanísk pre mladých objaviteľov*, *Svet viatych pieskov pre mladých objaviteľov* a *Prírodné poklady Bratislavského regiónu*.

Svet slanísk pre mladých objaviteľov

Svet viatych pieskov pre mladých objaviteľov

Dvojica publikácií určených pre pedagógov a žiakov základných škôl hravou formou približuje vzácne biotopy slanísk a viatych pieskov Podunajskej nížiny, ich vznik, špecifické prispôsobenia slanomilných a pieskomilných druhov rastlín a živočíchov, ohrozenia a možnosti ochrany týchto biotopov a na ne viazaných druhov (Chrenková, Kráľovičová, 2014a, b). V oboch príručkách sa nachádzajú farebné a čierne-biele pracovné listy, ktoré sa dajú v prípade potreby ľahko kopírovať a použiť samostatne alebo ako celok na individuálnu prácu alebo prácu v skupinách. Publikácie sú doplnené určovacími kľúčmi. Celá séria bola vydaná v slovenskom a maďarskom jazyku v rámci projektu Obnova endemických panónskych slanísk a piesočných dún na južnom Slovensku programu LIFE+ (www.perlypodunajska.sk/aktivity-pre-skoly/vzdelavacie-materialy/).

Prírodné poklady Bratislavského regiónu

V rámci projektu Ochrana a obnova území Natura 2000 v cezhraničnom regióne Bratislava programu LIFE+ sme pre pedagógov a verejnosť pripravili metodické materiály na tému Natura 2000 (Chrenková a kol., 2017). Príručka obsahuje okrem teoretickej časti námety na aktivity so žiakmi a pracovné listy o územiach Natura 2000 v Bratislavskom kraji. Publikáciu dopĺňa obrázková príručka *Prírodné poklady Bratislavy* pozostávajúca zo série zábavných úloh, ktoré si môžu deti vyplňať samostatne alebo spolu s dospelými a dozvedia sa z nich množstvo zaujímavostí o chránených územiach a ich obyvateľoch v Bratislave a okolí (www.daphne.sk/projekty/obnova-uzemi-natura-2000-ba#educacne).

Knihy pre deti

Legendy zlatého mesta

Prvá rozprávková kniha vydaná DAPHNE z pera populárneho slovenského spisovateľa fantazijnej literatúry Juraja Červenáka (*Dobrodružstvá kapitána Báthoryho*, *Černokňažník* atď.) obsahuje príbehy z rôznych období histórie Banskej Štiavnice, ktoré sú určené špeciálne pre detského čitateľa (Červenák, 2014): *Dvanásť železných mečov* (príbeh z doby bronzovej), *Kráľ lesa* (príbeh z čias starých Slovanov), *Skaza z hlbin* (príbeh z 15. storočia), *Alchymistova dcéra* (príbeh z čias protitureckých vojen v 17. storočí), *Vodníkov tajch* (príbeh z 18. storočia).

Okrem pobavenia je kniha zamýšľaná ako mytologický rámec pre aktivity zážitkového vzdelávania rozvíjaného pod názvom Živá učebnica, čo je súbor originálnych vzdelávacích a aktivačných programov pre školy, rodiny, firmy a pedagógov v malebnom prostredí Banskej Štiavnice (www.zivaucebica.org).

Literatúra

- Červenák, J.: Legendy zlatého mesta. Bratislava: DAPHNE, 2014, 288 s.
- Grootjans, A. P., Šefferová Stanová, V., Jansen, A. (eds.): Calcareous Mires of Slovakia: Landscape Setting, Management and Restoration Prospects. Zeist: KNNV Publishing, 2012, 110 p.
- Chrenková, M., Immerová, B., Lasáková, V., Menkynová, J.: Prírodné poklady Bratislavského regiónu. Bratislava: DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, 2017, 128 s.
- Chrenková, M., Kráľovičová, A.: Svet slanísk pre mladých objaviteľov. Bratislava: DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, 2014a, 54 s.
- Chrenková, M., Kráľovičová, A.: Svet viatych pieskov pre mladých objaviteľov. Bratislava: DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, 2014b, 50 s.
- Janák, M., Černecký, J., Saxa, A. (eds.): Monitoring živočíchov európskeho významu v Slovenskej republike. Výsledky a hodnotenie za roky 2013 – 2015. Banská Bystrica: Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, 2015, 300 s.
- Stanová, V. (ed.): Rašeliniská Slovenska. Bratislava: DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, 2000, 194 s.
- Stanová, V., Valachovič, M. (eds.): Katalóg biotopov Slovenska. Bratislava: DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, 2002, 226 s.
- Stanová, V., Viceníková, A. (eds.): Biodiverzita Abrodu – stav, zmeny a obnova. Bratislava: DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, 2003, 270 s.
- Šeffér, J., Lasák, R. (eds.): Natura 2000 na Slovensku. Metodika identifikácie území. Bratislava: DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie a Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, 2004, 108 s.
- Šeffér, J., Stanová, V. (eds.): Aluviálne lúky rieky Moravy – význam, obnova a manažment. Bratislava: DAPHNE – Centrum pre aplikovanú ekológiu, 1999, 188 s.
- Šeffér, J., Lasák, R., Galvánek, D., Stanová, V.: Grasslands of Slovakia – Final Report on National Grassland Inventory 1998 – 2002. Bratislava: DAPHNE – Institute of Applied Ecology, 2002, 112 p.
- Šefferová Stanová, V. (ed.): Manažmentové modely pre údržbu, ochranu a obnovu mokradových biotopov. Banská Bystrica: Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, 2015, 200 s.
- Šefferová Stanová, V., Galvánková, J., Rizman, I. (eds.): Monitoring rastlín a biotopov európskeho významu v Slovenskej republike. Výsledky a hodnotenie za roky 2013 – 2015. Banská Bystrica: Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, 2015, 300 s.
- Viceníková, A., Polák, P. (eds.): Európsky významné biotopy na Slovensku. Banská Bystrica: Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, 2003, 152 s.

Mgr. Milan Janák, janak@daphne.sk

Mgr. Viera Šefferová Stanová, PhD., stanova@daphne.sk

Mgr. Monika Chrenková, chrenkova@daphne.sk

DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Podunajská 24, 821 06 Bratislava